

EGY SZEGED KÖRNYÉKI MEZŐGAZDASÁGI KFT. KÉSZLETGAZDÁLKODÁSA – ETIKAI VONATKOZÁSOKKAL

Zsótér Brigitta – Búrány Árpád – Deák Dalma

Absztrakt: A készletekkel való gazdálkodás ugyan más jelentéssel bír mezőgazdasági értelemben, mint egy kereskedelmi láncnál, de nem kevésbé fontos. Felvetődik a kérdés, hogy miért tartunk készletet? A legtöbb esetben a készlettartás célja a kereslet kielégítése, ugyanis a kereslet és kínálat nem előre meghatározott helyen és időben találkozik, hanem azt a külső körülmények alakítják. Így van ez a mezőgazdaságban is. Kutatásunk célja az egyszerű készletgazdálkodási módszerek bemutatása és összevetése a gyakorlatban megjelenő mezőgazdasági példán keresztül. Továbbá ennek etikai vonatkozásainak vizsgálata.

Abstract: Stock management has a different meaning in the agricultural sense than in a commercial chain, but it is no less important. The question arises, why do we keep stock? In most cases, the purpose of keeping stock is to satisfy demand, because demand and supply do not meet at a predetermined place and time, but are shaped by external circumstances. It is the same in agriculture. The aim of our research is to present and compare simple inventory management methods through a practical agricultural example. Furthermore, an examination of the ethical aspects of this.

Kulcsszavak: mezőgazdasági készletgazdálkodás, etika, beszerzés, értékesítés

Keywords: agricultural inventory management, ethics, procurement, sales

1. Bevezetés

Egy Szeged környéki mezőgazdasági kft. közel 900 hektár földterületen gazdálkodik, illetve a 680 holstein-fríz tejelő tehén és szaporulataik is az állomány részét képezik. Ez körülbelül 1200 szarvasmarhát jelent. A napi feladatokat 35 dolgozó látja el, melyek között szerepelnek az állattenyésztést és növénytermesztést ellátó dolgozók is. A munkavállalókat igen nehéz a cégnél hosszú távon megtartani, ugyanis a jobb kereseti lehetőségek miatti elvándorlás az adott területre is igen jellemző (Illés, 2006; Illés, 2007). Mivel a terület igen nagy és az állatlétszám is igen magas így elég nagy az egyes, a gazdaságban használt termékek forgási sebessége, pont e miatt fontos a folyamatos információáramlás, mert csak így lehet időben reagálni az egyes eseményekre (Hampel, 2021).

A mezőgazdasági szférában a készletekkel való gazdálkodás más jelentéssel bír, mint egy kereskedelmi láncnál, de nem kevésbé fontos. Felvetődhet a kérdés, hogy miért tartunk készletet? A készlettartás célja a legtöbb esetben a kereslet kielégítése, mivel a kereslet és kínálat nem előre meghatározott helyen és időben találkozik, hanem azt a külső körülmények alakítják. A mezőgazdaságban is így történik.

A piaci feltételekhez való alkalmazkodáshoz, a váratlan beszerzési vagy értékesítési problémák kivédéséhez, az előnyös üzleti lehetőségek kihasználásához készletekre van szükség. Készletek hiányában a termelés volumene akadozhat, ami nem megengedhető egy olyan ágazatban, mint például a tejtermelés. A vizsgált gazdaságnál az egyik rossz készletgazdálkodás eredménye, egy nem olyan régre visszanyúló nap, mikor napi 1300 literes termelés csökkenés volt tapasztalható, ami

millió forintos kiesés a cég számára. Mindez azért, mert egy munkavállaló későn adott le egy rendelést, mely nagyon fontos a takarmányozás szempontjából. Egy etikai kérdés azonnal felmerül, hogy milyen felelősség terheli az adott dolgozót? Illetve felelősségre vonható-e?

2. A készletgazdálkodás jelentősége

A készletgazdálkodás célja a termelési és forgalmazási folyamatok stabilitásának biztosítása, attól az érdektől vezérelve, hogy e stabilitás segítségével a készletezés járuljon hozzá az egész gazdasági rendszer folyamatos és biztonságos működéséhez. Az alapanyagok kitermelésétől a fogyasztásig terjedő teljes anyagáramlási folyamat része.

Rendszerint sem fizikailag, sem gazdaságilag nem célszerű az egyes konkrét termékeket akkor és ott előállítani, amikor és ahol szükséglet jelentkezik irántuk (Chikán et al., 1978). A készletek jelenlétét a gazdaságban fizikai és gazdasági kényszerűség indokolja. A fizikai kényszer a termelés és a termékáramlás tényleges lebonyolításának szükségleteiből adódik. Figyelembe kell venni viszont a készletezési folyamatok – tárolással járó költségek alakulását. Dr. Chikán Attila 1971-es készletgazdálkodás című könyvében az alábbi módon osztja fel a készletezéssel kapcsolatos költségkomponenseket:

1. készlettartási költségek
 - raktárépületek és helyiségek fenntartási, üzemeltetési költségei és értékcsökkenési leírása (pl. világítás, fűtés költségei, a raktári dolgozók bérköltsége és ennek közterhei) a raktárépületekben és a berendezésekben lekötött eszközök utáni eszközlekötési költségek stb.,
 - anyagmozgatás költségei,
 - idegen raktárak bérleti díja,
 - tárolási veszteség (rongálódás, porlás, minőségromlás, lopások),
 - különleges kezelési és tárolási költségek (pl. gyúlékony, robbanásveszélyes anyagok esetében),
 - raktározással kapcsolatos adminisztráció költségei,
 - a termékek értékjelleghöz kötődő készlettartási költségek,
 - eszközlekötési költségek,
 - jövedelmezőségi norma,
 - javulásból, értékcsökkenésből származó veszteségek,
 - biztosítási költségek,
 - nyilvántartással, elszámolással kapcsolatos bérköltségek.
2. a készletutánpótlás költségek típusai:
 - szállítónak fizetendő költségek,
 - rendeléssel és átvétellel kapcsolatos költségek,
 - általános ügyviteli költségek,
 - anyagjellegű,
 - átvételi, anyagmozgatási költségek,
 - minőség-ellenőrzés,
 - a szállítás során adódó rongálódás, veszteség költségei,

3. a hiány költségei:
- goodwill elvesztése,
 - elmaradt vagy később jelentkező nyereség,
 - adminisztratív többletköltségek,
 - rendkívüli beszerzés többletköltsége,
 - bérjellegű költségek,
 - késedelmi kötbér,

„Az ellátási lánc egymást követő fázisaiban különböző szervezetek vesznek részt, amelyek között olyan áruátadási tranzakciók zajlanak le, amelyben mindig szerepel egy eladó és egy vevő a közvetítő közeg a piac” (Némon, 2013).

Az alábbi két kérdés esetében kell megfelelő döntést hoznunk:

- Mikor kell rendelnünk?
- Mennyit kell rendelnünk?

A mikor kell rendelni kérdésre alapvetően kétféle típusú válasz adható. A rendelés időpontját függővé tehetjük a készleten lévő mennyiségtől és a legutolsó rendeléstől eltelt idő hosszától. Ha a rendelés időpontja a készleten lévő mennyiségtől függ, ez az időpont a legutolsó rendelés időpontjához képest tetszőleges időpontban lehet. Ilyen szabályozás esetén állandóan figyelni kell a készletszintet. Azokat a rendszereket, amelyekben a rendelés időpontja a készletszinttől függ, folyamatos készletellenőrzést végző rendszereknek szokás nevezni. A vizsgált mezőgazdasági cégnél folyamatosan szükség van a készletellenőrzésre, főleg az állatállomány miatt.

Ha a rendelés időpontja a legutolsó rendelés óta eltelt időtartamtól függ, akkor a készletszintet meghatározott időszakonként kell ellenőrizni, és ezekben az időpontokban a rendelendő mennyiséget kell a készletszint figyelembevételével meghatározni. Ezeket a rendszereket időszakonként készletellenőrzést végző rendszereknek szokás nevezni.

A folyamatos készletellenőrzést végző rendszerek esetében a készletszintnek a rendelési pontra való csökkenésekor az előre jelzett igények ismeretében előzetesen meghatározott mennyiséget kell rendelni. Ez a rendelendő mennyiség az előre jelzett igények, valamint a készlettartási és sorozatindítási költségek figyelembevételével számított gazdaságos rendelési tétellel egyezik meg. Ha a készleten lévő mennyiség nem darabonként csökken, akkor a rendelési mennyiség annyival nagyobb lesz a rögzített mennyiségnél, amennyivel a készletszint kisebb a rendelési küszöbnél. Ilyen esetekben végső soron nem a megrendelő mennyiség, hanem a rendelés időpontjában meglévő készlet és a rendelt mennyiség összege rögzített. Ezt az összeget szokás készletcélnek is nevezni. Az időszakos készletellenőrzést végző rendszerek esetén a rögzített időpontokban rendelhető mennyiségeket szintén egy ilyen készletcélből kiindulva határozhatjuk meg, a rendelési tétel e készletcél és a készleten lévő mennyiség különbsége lesz (Elek, 1982).

3. Alapvető készletezési mechanizmusok

Három alapvető készletezési mechanizmust különböztetünk meg:

- a) ciklikus,

- b) csillapításos,
- c) kétraktáros.

A ciklikus készletgazdálkodásra jellemző, hogy a rendelési idő állandó, a tétel nagyság a maximális készlet szint figyelembevételével a szükséglet alakulásától függ. A ciklikus mechanizmus esetében a konstans utánpótlási késésidőt feltételezve annyit rendelünk, hogy a beérkezéskor a készlet szint és a rendelt mennyiség összege a maximum legyen. Előnye a fix rendelési időpontból adódó időszakos készletellenőrzés lehetősége. Hátránya: folyamatosan változó rendelési tételek, így kisebb eséllyel az értékesítői árengedményre. Viszonylag nagy mennyiségű biztonsági készlet. Olyan esetekben célszerű ezt a mechanizmust alkalmazni, amikor a felhasználás közel állandó intenzitású és kicsi szórású. A szállítási feltételek és határidők kötöttek és tarthatók.

A csillapításos készletgazdálkodásos módszer is előír egy maximális készlet szintet, valamint adott és állandó rendelési tétel nagyságot. Így a rendelések időpontjait és szükségletét a felhasználás alakulása adja meg. Állandó rendelési tétel miatt az értékesítő és szállító kalkulálhat, így nagyobb eséllyel lehet kedvezményt kapni. Azon szükségletnél, ahol nagy az ingadozás, ott e miatt pontatlan lehet a kalkuláció.

Kétraktáros készletellenőrzési mechanizmusról akkor beszélünk, mikor elérjük a legkisebb megengedett készlet szintet és ekkor rendelünk egy adott mennyiséget. Előnye, hogy a biztonsági készlet szint miatt, állandó felhasználás mellett a hiány kiküszöbölhető, és a rendelési tétel nagyság állandó. Hátránya ingadozó felhasználás esetén, hogy a rendelés ideje nehezen tervezhető, készletigényes, és a hiány ebben az esetben sem küszöbölhető ki teljes mértékben. A költségeket tovább növelheti, hogy a készlet szintet folyamatosan figyelni kell. Alkalmazása: felhasználás viszonylag állandó, ha a beszerzési idő rövid, ha magas a készletezési és hiányköltség (Veress, 1974).

3.1 A készletek mozgásának követése

A rendelését követően kiszállításra kerül a megrendelt termék. A következő lépésben a bevételezzük, így nyomon követhető az áru érkezése, majd a mozgása. A tárolás, betárolás során készletre vesszük, majd folyamatos felhasználás, kiadás során a termék készlete csökkenni kezd. Kivételezési bizonylatokkal ezt nagyon jól nyomon tudjuk követni.

4. Etikai szemlélet és vonatkozás

A gazdaság etikán belül megkülönböztetünk három szintet. Ezek: makro-, mezo-, mikroszint (Botos, 2000). Jelen esetben a mezo- és a mikro szintet érinti az említett etikai probléma, amely a vállalkozás- és az egyén szintjén merült fel.

A mezoszint a szervezetek szintje. Ebben az esetben az etikai vizsgálat tárgyát a nagy-, a közepes- és a kisvállalkozások, valamint egyéb szervezetek teszik ki.

Vállalaton belüli problémák lehetnek az alábbiak: megvesztegetés, csalás, szexuális zaklatás stb. Idetartozik továbbá a vállalati szempontból releváns csoportok (stakeholderek) érdekeinek figyelembe vétele (termékfelelősség, fogyasztóvédelem,

környezet-védelem), az erkölcsileg legitim stratégiák kidolgozása, a vállalati alrendszerek etikai aspektusai, az etika vállalaton belüli intézményesülése, az etikus vállalati kultúra kialakítása. Esetünkben a munkaadó és munkavállaló közötti konfliktus tartozik ide.

A mikro szintű gazdaságetika az egyénekkal foglalkozik, akik a gazdaságban tevékenykednek. Az ő moralitásukat vizsgálják a gazdasági és üzleti tranzakciók során. Itt tartjuk nyilván a szerepkonfliktusok problémáját, a döntési folyamatban szerepet játszó értékek-, érdekek változását, a management ethosz vizsgálatát és a mi esettanulmányunkban megtalálható egyéni felelősség kérdését is, amely az alkalmazott etikára ad egy gyakorlati példát.

A gazdálkodás etikai összefüggései esetén fontos a körütekintés, amely nem csupán a vállalkozás szemszögéből értékelendő, hanem annak természeti és mesterséges környezetét is figyelembe kell venni. Napjainkban ez az etikai kölcsönösség kiterjed a területen működő vállalkozásokra, intézményekre, az ott élő és dolgozó, tanuló lakosságra, továbbá a mezőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozások esetén az állatok etikus tartására, a földek etikus művelésére és a vidéki, különösképp tanyai vagy kistelepülési kultúrára és életformára. (Gál, Gálné, 2009)

Az alkalmazott etika a morális alapelvek gazdasági összefüggéseire, problémáira való alkalmazást jelent (Hársing, 1995).

5. A vizsgált kft. készletgazdálkodása

Az általunk vizsgált kft. készletgazdálkodása elég jól előre tervezhető, mivel a felhasználás üteme egy bizonyos mozgástérrel kalkulálva is állandó. A szükséges információk a tervezéshez rendelkezésre állnak, a készletek figyelése csak egyfajta biztonsági intézkedés, hogy szükség esetén bármikor lehessen rendelni. A partnerekkel a cég megbízási szerződés általi viszonyban van. A készletgazdálkodás elsődleges célja a termelés – leggyakrabban vevői megrendelés alapú – folyamatosságának biztosítása úgy, hogy a készletszint ne okozzon indokolatlanul nagy túlelektést és raktározási költséget (Gál, 2008).

A kft. esetben a készletgazdálkodás célja a működés biztosítása és a felesleggel való gazdálkodás, míg a kereskedelemben a készlettartás célja a kereslet kielégítése.

A beérkező áruk származását tekintve lehetnek saját termelésűek, illetve vásároltak. Jellegüktől függetlenül minden esetben bevételi pénztárbizonylatot használunk a beérkező termékek áruraktárra vételéhez. A betakarított terményeket betakarításkor bizonylatoljuk, a vásárlásokat pedig beérkezésükkor.

A bevételi pénztárbizonylat formanyomtatványt használja a cég, melyet kereskedelemben meg lehet vásárolni. Lehet saját készítésű bizonylatot is használni. A bizonylat kitöltéséhez számlára vagy szállítólevélre van szükség, kitölteni a készletek bevételezésekor kell.

A kitöltött bizonylatoknak tartalmazniuk kell a szállítót, az igénylőt, a szállítás módját, a rendelés számát és a raktár adatait. Szükségszerű feltüntetni a beérkeztetett áru nevét, számát, méretét, minőségét, mennyiségét és az árát. Hasonlóan kell cselekedni a kifelé történő mozgás esetében is. A kettős vezetés célja az átláthatóság.

Az állattenyésztési részleg legfontosabb készletgazdálkodási kérdése az állatok teljeskörű és folyamatos ellátásának biztosítása. Ehhez a meglévő állatállomány nagyságát kell alapul vennünk és ehhez kell igazítani a készletgazdálkodást, a vásárlásokat, a feleslegek értékesítését és a következő évi vetéstervet is. Az állatok folyamatos és teljeskörű ellátásának biztosítása érdekében a takarmányok beltartalmi értékei alapján egy folyamatos megbízásban lévő külső cég takarmányozási tervet készít, mellyel a továbbiakban könnyű a kalkuláció.

A készletek nyomon követésének további lehetséges módja valamilyen, megvásárolt szoftver használata. Ilyen például a Forint-Soft készletnyilvántartó program, amellyel szintén lehetőségünk van a mozgások naplózására vagy a Gensoft nyilvántartó szoftver. A programmal végig kísérhetjük a különböző áruk mozgását egészen a megrendeléstől a számlázásig. A termékekhez megadhatunk többféle árat, amelyet igazíthatunk külön vevőkhöz, így a kedvezmények is rögzíthetők. A kimenő számlákhoz rendelhetünk előleget is, amely megjelenik a számlán.

6. Összegzés

Összességében elmondhatjuk, hogy a készletekkel való gazdálkodás kiemelt jelentőségű a vállalatok sikeres működésének érdekében. Ez a készletgazdálkodás jelen van a mezőgazdasági vállalatok mindennapjaiban is, ugyanis a betakarított termény betárolásáról gondoskodni kell. Különböző lehetőségek közül lehet választania a gazdálkodónak, mint például, hogy saját kapacitáson belül oldja meg a tárolást vagy megbízási szerződést kötnek bértárolásra. Nem szabad elfelejtenünk a járulékos költségeket sem. Ilyen a tárolt anyagok mozgatása, a mozgások követésének papírmunkája vagy a rágcsálókkal szembeni védelem, gázosítás. A vizsgált cég esetében a készletekkel való gazdálkodás mögött nem áll tudományos tényező. Egyszerűen a kalkulálható fogyasztás miatt a várható készlet csökkenés tervezhető és emellett folyamatos monitoring alatt vannak a különböző készletek. De benne van a tévedés lehetősége, amely komoly bevételkiesést és anyagi kár okozhat. A felelősséggel kapcsolatban több etikai kérdés merülhet fel. Felelősségre vonható-e a dolgozó? Vagy a vállalat a felelős?

A saját készletek nyomon követésére saját szerkesztett Excel táblázatot használnak, de van hozzá számítógépes program is. A számítógépes szoftver számos kiegészítő funkcióval rendelkezik, melyek a gazdálkodó segítségére lehetnek. Az áruk mozgását minden esetben papíron is bizonylatolják, amellyel a későbbiekben a könyvelés fog dolgozni.

Így teljeskörű a nyomon követhetőség, ami elengedhetetlen a gazdálkodó vállalatok számára. A mezőgazdaság egésze elindult egy fejlődési útvonalon, amely főleg információtechnológiai fejlesztéseket eredményezett, ez összességében jót tett az ágazat egészének, de számos gazdaságban dolgoznak elavult módszerekkel, amelyek fejlesztésével gazdaságosabban lehetne dolgozni. Egyszerűbb informatikai fejlesztések már az Excel program használatával is kialakíthatók, saját függvények kialakításával segíthetők a szükséges számítások (Fabulya, 2019). Egyszerűen megvalósítható, hogy a nyomon követés dokumentumai automatikusan generálódjanak (Fabulya, 2021).

Irodalomjegyzék

- Botos M. (2000): *Gazdaságetika és a gazdasági gondolkodás története*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest.
- Chikán A. (1971): *Készletgazdálkodás*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Chikán A., Fábi E., Nagy M. (1978): *Készletek a gazdaságban*. Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest.
- Elek Gyné., Kovács Á., Stahl J. (1982): *Termelésrogramozás és készletgazdálkodás*. Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest.
- Hársing L. (1995): *Bevezetés az etikába*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Fabulya Z. (2019): Excel VBA függvények kialakítása háromdimenziós vektorok matematikai alkalmazására. *Jelenkori Társadalmi és Gazdasági Folyamatok*, 14(1), 29–34. <https://doi.org/10.14232/jtgf.2019.1.29-34>
- Fabulya Z. (2021): Developing a VBA program to generate documents containing exercises. *Quaestus multidisciplinary research journal*. Quaestus 19/ June 2021, 284–289.
- Gál J. (2008): *A logisztika alapjai*. IM Informatikai Magániskola Kft. Hódmezővásárhely.
- Gál J., Gálné H. I. (2009): *Ethic Question of Business Activities*. Anali Ekonomiski Fakulteta u Subotici / The Annals of the Faculty of Economics Subotica. Szerbia. 71–76.
- Hampel Gy. (2021): Információfeldolgozás és döntéstámogatás gazdák számára Microsoft Excellel. In: Hampel Gy., Kis K., Monostori T. (szerk.): *Mezőgazdasági és vidékfejlesztési kutatások a jövő szolgálatában 2*. Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Akadémiai Bizottság Mezőgazdasági Szakbizottság, Szeged. 51–60.
- Illés S. (2006): International elderly migration in Hungary. *Migracijske i Etničke Teme*, 22 (1-2): 53–77.
- Illés S. (2007): Polgármesteri szemmel a turizmusról és a migrációról. *Comitatus*, 17 (10): 50–66.
- Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (1995): *Készletgazdálkodás*. Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány
- Némon Z. (2013): *Raktározási ismeretek*. Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző Kft., Budapest.
- Veress J. (1974): *Készletgazdálkodás módszerek és modellek*. Tankönyvkiadó, Budapest.